

Holtak area fölé

Bari Károly verseiről

Az első kötet. Vékonyka, mindössze három és fél ív terjedelmű. A Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában jelent meg; értő s célzatos válogatás adta közre a bükk-aranyosi születésű, tizennyolcadik életévét járó Bari Károly verseit. Tizennyolcadik éves. Szinte kamasz még, kiforratlan, bizonytalan indulatok, s még kevésbé kialakult eszmék vívódnak benne, keresvén a kifejezés útját. De amit átélt már az életből, a szegénység, a megalázottság, a tudatlan nyomorúság számlálhatatlan sok arca, s a mezítlásas gyermekkor nyöszörgő rémületű szembenézése ezekkel az arcokkal, oly mélyről, oly elementáris erővel tör elő verseiben, hogy a legtűskésebb kétkedő sem tudja kivonni magát hatásuk alól. Mindenekelőtt ez a paradox kettősség, ez a ellentmondásosság teszi szorongatóan érdekes, emlékezetes olvasmányokká Bari költeményeit. Nyomasztó emlékek, bénító impressziók árnyékai sötétlenek e vers-pillantásokban; korán értette nőtt lélek szomorúsága vagy haragja világlik felénk belőlük. Meg nem fogalmazott, ki nem mondott vádak örvénylenek. Kit vádolnak, mit ítélnek el s miért? Nem tudhatjuk, csupán annyit érzünk bizonyosan és büntudattal: e szemeknek okuk s joguk van vádolni és megítélni.

A tehetség kétségbevonhatatlan. Bari első kötete éppen ezért érdemel több és talán kritikusabb figyelmet, mint általában a szokványos kritikai fordulatokkal s felszínességgel fogadott első kötetek. Több figyelmet, igen. Ha tán nem is úgy, ahogyan ez a megkülönböztetett figyelem — nemely szirupba mártott tollal működő publicista jóvoltából — intonációt nyert. Hadd fordítsunk hát több, s megkülönböztetett figyelmet itt erre az intonációra is, erre az első hangvételre. Bocsásson meg érte Bari Károly, s higgye el, hogy mellette, az ő érdekében, költővé válásáért tesszük. Elszomorító, ha az irodalmi közvélemény odáig juthat, hogy a tehetséget a háromfejű borjúnak, óriás szalamandernak, vagy világitó, százméteres tengeri kígyónak kijáró kíváncsisággal, olcsó szenzációra éhezve fogadja. S még szomorúbb, ha azok, akik e közvélemény hivatott, sőt hivatásos formálói, egyenesen az ilyenfajta kíváncsiságra apellálnak. Ez a silány porverés egyetlen dologra alkalmas csupán. Hogy elföldje szemünket az igazi érték felismerése, a tehetség fölbecsülése elől, hogy Bari Károlylyal, mint az élő magyar líra frissen jött nyereségével vessünk számot, verseinek értékét dicsérjük, s számos gyengéire figyelmeztessük őt. Mondjuk ki, azokat, akik ezt a porfelleget fölverték, legkevésbé Bari személye, tehetsége, költői sorsa érdekelté. De ha ez nem, akkor mi más? Mire ez a frissen támasztott, titokzatos alaktalan és értelmetlen mítosz? Kik akarnak hivatkozni rá, és miért? Kik lépnek föl itt az ő nevében, s az ő tudta, akarata nélkül?

A könyv 31 versét három ciklus fogja össze, ha nem vesszük külön a bevezető Viharok és a hosszabb Mese című verseket. A Hegedűk vijjogásából című első ciklus, amely a gyermekkor emlékeivel, a fajtához tartozás vonzó vagy taszító érzésével, egy élet- és magatartásforma árnyaival és fényeivel átítatott verseket fogja egybe, legjobb, legkiforrottabb, művészi erejében, hatásosságában legsikerültebb része a könyvnek. Döbbenetes, megrázó s egyszersmint alakuló költészete útját, talán sorsát is meghatározó emlékek, élmények izzanak a teljes értékű, tiszta költőiségű képekben. "... ujjainak csontláz-üszkösödött kalásza a mélybe mutat" írja nagyanyjáról a Viharok-ban, hogy aztán társaihoz, testvéreihez forduljon, akik hiába keresik a boldogság, a jólét elvesztett bányá-felhőnyúját.

„hitem szirmai itt bomlottak ki, hinnetek kell nekem; arcotokat hordom, arcomat hordjátok, tőletek tanultam naponta a sorsot, akik gyremekkorom útjait benépesítettétek;”

Testvérek (Bocskoros cselédsors combjai közül kibukó hét gyöngyszem), már halott régi ismerősök lépnek elő a versek szólítására élön, emlékezetesen. Az anyát látjuk a kötet egyik legszebb versében, oly szelíd szeretettel rajzolt alakként, ahogy csak a még-gyermekek tudnak anyjukon csüggeni.

„Úl anyám a konyhájában
virág vergődik markában
szőgre akasztott holdsugár
harapdálja cipó-kontyát:
kontya holdsugarban ragyog...”

S szép és tiszta líra, zene a Szökés című vers egymondatos csobogása is, emlékezetes képek sorával (bokrok mellkasában madárszívek dobognak), vagy a Táltosfiú népdalos tagolását, bár kötetlen szótagszámú és ritmelen négysorainak ősi mondákat s máig élő babonákat, szokásokat felidéző énekmondása.

Itt is előbukkannak azonban Bari költészetének gyengéi, amikre feltétlenül figyelnie kell. Versei szabadversek, pontosabban szólva, olyan szabadversek, amelyekben a versalkotás hagyományos törvényei, szabályai (strófákba rendezés, időmérték, rímek stb.) helyett egy variációkban, zenei hajlásokban, fordulatokban rendkívül gazdag énekhang, a dalolás jelenléte teszi a képek gazdagsága mellett versekké a verseket. Minden variációs gazdagság, a motívumok barokkos sokasága ellenére is érezhető azonban e versekben bizonyos egyformaság, már-már modorként ható monotonia. A hosszú-egymondatok nemcsak ringatnak, de fúrasztanak is bennünket, különösen ha a versek dalolását megdöccenti a dalból kibúvó tudatos elhatározása a mondani-akarásnak. Olyan közhelyek előágaskodása, mint például a Kínom indított útnak címűben:

„kirabolt tizenhatévevről letépjem
káromkodó anyám átkát . . .”

vagy:

„ahonnan megátalkodott hitem magányba kergetett,
világba úzótt címeres szegénységből . . .”

Bari eredeti költészet-anyagától idegen ez a hang, idegenek ezek a gondolat-sémák, nem ő éli, gondolja végig, hanem éppen mert kiforrotlan még a saját eszmékepe, elfogadja s beépíti őket a maga verseibe. Olvasmányélményeinek, a hozzá férköző sugallatoknak nem eléggé kritikus befogadója még. S most nem is a nagy elődök és kortársak érezhető hatásai, jelenléte miatt marasztaljuk el a költőt, hanem inkább ama gondolati tisztázatlanság, önmaga helyét, felelősségét illető bizonytalanság, világszemléleti ingatagság miatt, amely további útján e költészet elbukatójává is válhat.

Mert bármennyire is szép a Vándorcigányok című vers elégikus hangú sorainak veretes komolysága, hömpölygése, anakronisztikus ezt a életformát úgy szembeállítani egy másikkal, a letelepült, gazdálkodó parasztokéval, ahogy ezt Bari teszi. S óhatatlanul hamis, torz kicsengést kap egész költészete, ha ennek az elavult, időszerültlenné és talajtalanná lett életnek és magatartásnak a nevében lép föl és ítélkezik jelenről, jövőről egyaránt.

Szerelmes verseket köt csokorba a kötet Menyasszonykérő című ciklusa. Azonban inkább az érzés utáni kíváncsiságról, a szerelmesse válni vágyásról és akarásról szólnak ezek a versek, mint valóságos, beteljesült érzésekről, férfi és nő teljes értékű viszonyának rezdüléseiről. S ha mégoly szuggesztívek is a képei, erőteljes fogalmazású hasonlatok találó, bátor és pontos jelzők sokasodnak, az érzelmi félbemaradtság, felemáság miatt. Ezért is szembetűnőbb ezekben a versekben Bari másik gyengesége, a versek szerkezeti lazasága, mozaikszerűsége.

A kötet záró ciklusa, az Azt hiszitek Barinak az úgynevezett közéleti verseit tartalmazza. Idézójelbe kell tennünk ezt a közéletiséget; éppen amiatt, amit az egész kötet, s Bari további útja szempontjából kritikusnak tartunk. Azt, hogy ez a költészet arról a társadalmi közegről, amelyben él és hatni akar, valójában igen keveset tud, s belőle még kevesebbet ért. Romantikus kívülrőljötsége, csukottajtón-kopogtató társadalombírálata ezekben a versekben a legpózosabb és legközhelyesebb. Akár ha irodalmi rokonait keresi (Petőfi, Radnótihoz), akár pedig, ha egy elképzelt jövőt

próbál versbe öltöztetni (Jövönk felé), önmaga nője alá esik a vers, érett gondolati tartás, tudás- és műveltségbeli megalapozottsága hiányában. Barinak e társadalomban nincs szüksége a kívülről jöttek bebocsájtásért kolduló kopogtatására; nincs szüksége erre a hatásosnak vélt, de tartalmatlan és alaptalan pózra. Azok az ajtók, amelyekben ő szükségesnek vélt kopogtatni, nyitva vannak. S a tehetségesek, az igazi tehetségek előtt különösen.

Németh László 1933-ban írta egy akkor felfedezett, induló költő, Sértő Kálmán Falusi pillanat című kötetével kapcsolatban. „Sértő Kálmán egyelőre alig mutatott valamit, amit előtte Erdélyi, Illyés, hogy Petőfit ne is bántsuk, jobban meg ne csinált volna, de egy-két sikerültebb versét, amilyen például a Béréstemetés, így is megjegyezzük; legyen mihez igazodnunk a személye körül támadt vitában, amelyhez költészetének van a legkisebb köze.”

A Bari Károly jelentkezése körül támasztott porfelleg előtt. Látnunk kell, hogy annak a költő teljesítményéhez volt legkevesebb köze. Arra jó talán, hogy reklámja legyen az indulásnak. De az úton továbbhaladni eztán csak a versekkel, a még jobb s egyre jobb versekkel lehet. S ezt Bari Károlynak is tudnia kell. Hisszük, tudja is.

Pap Lajos

Lármafa

Iszlai Zoltán versei

A kötet gondolati alapozású, egzisztenciális jellegű verseket foglal magában. Közlései esztétikai vagy verbális öncélúság nélkül világnézeti töltésűek, vallomásszerűek, vagy alkati szükségszerűséget revelálnak. „Kit önmagára egyszer megtanítnak, akármit megtesz — semmiért”. A szenvedélyes, már-már önkínzó igazmondás, az elszánt etikai realizmus költője. A kor-diktálta magatartásformák vagy történeti tanulságok bírálatában és értékelésében engesztelhetetlen, átértékelésükben sohasem frivol: „Megtagadunk testvérünk, / becsületünkbe gázoló példakép. / Ne bizonyísd, mily szörnyű vég/ hőssé válni a tetteink előtt” — mondja Pompéji, a 2000 éve elpusztult város példaképpé lett katonájáról, aki az emberi, segítő tevékenység helyett csak az üres engedelmesség mozdulatába dermedve túri évszázadok csodálatát. Szabatos, szinte áhitatosan szigorú kifejezést kap az önmegvalósítás, a sorsvállalás heideggeri szenvedélye: „... . akinek csak így van tovább/ nem vehet ki másutt szobát/ akinek ez a kenyere/ majd nem a maga gyereke/ az önmagában ver tanyát/ másnak hagyja az éjszakát/ az célpontként a Nap alatt/ fehér ég előtt elhalad/ ha ledurrantják fölmered/ magára rántja az eget”. Más a halálra szánja úgy el magát, ahogyan Iszlai az életre; a csorbítatlan emberség kifejtésének modern hitvallása a kötet egyik legigényesebb versében így hangzik: „... . alázat/ hogy utolsó szögig kell megcsinálni,/ megfaragni, meglakni azt a házat,/ hová a halált fogjuk invitálni”.

Személyisége adott. Nem fölépítésén, megteremtésén kell fáradoznia, hanem az individuum szétesése ellen küzdenie. Szép csökönyössége a kiteljesedés folyamatát is láttatja: a megszólítás kínja és a vallomáskényszer átmenetei között megérzi, hogy „mindenki nagyon önmaga, minek kell bejutni oda” s amikor „Szökik a líra, nől a szenvedély”, programja kihívó lesz, nem akar szép verset írni, célja inkább olyan személyiség kifejlesztése az írás által, amely képes arra, hogy túllépjen a művészetten. „Nem tudom, milyen műveseknek felelőssége bíztat melyik múltból? De formáló, anyagnak engedelmes kezű irányít, sürget, hurcol. „A versek babái helyett elhagyott csecsemőkkel’ játszik, lecsupaszított pátosza ritkán engedi meg önmagának a